

of meer in den zin, als of de wedergeboorte tot stand kwam door den Bijbel, d. i. dan door den inhoud van de Heilige Schrift die door hen zelven gelezen of door anderen hun gepredikt werd. Klar en helder was hun dit zelden natuurlijk niet. Ook konden ze het nooit duidelijk maken wat het *Woord* (d. i. dan de Heilige Schrift) aan de wedergeboorte toebrengt. Maar zoo iets bleven ze dan toch aannemen. En op die wijze kreeg het dan al den schijn, alsof er dan toch zekere voorbereidende genade óók voor de wedergeboorte bestond. Des neen!

Hoof door de filosofie.

Ziet toe, dat niemand u als eenen roef vervoere door de filosofie en de ijdele verbeelding, naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus. Col. 2: 8.

»Ziet toe, aldus schrijft Paulus uit den kerker aan de kerk van Colosse, ziet toe, dat niemand u als een roef vervoere door de filosofie.»

Dit toont dat reeds toentertijd een schadelijke, een verderfelijke filosofie omme en bij Christus' kerk het hoofd opstak, en dat meer dan één lid der kerk gevaar liep, door die valsche filosofie van de waarheid afgeleid en uit de schaaftakoo van Christus weggeroefd te worden.

Dat toch is de tegenstelling: *Heer Christus als de Operatie Herder over uziele, en door de dwalende wijzen der wereld die zich als herders der menschen opwerpen.*

Nu brengt Christus u als de *wijsheid Gods* in zijn schaaftakoo, en die roofherders pogen u door hun filosofie uit den schaaftakoo weg te halen, en u alsoo te rooven; en het is daartegen dat de apostel van Christus u waarschuwt.

Door die apostolische waarschuwing is wel ook de goede filosofie te zeer in kwaden reuk gekomen, maar is anderszins dan toch dit onmetelijke resultaat tweegebracht, dat twee regels van Paulus nu reeds achtien eeuwen lang onder miljoenen en miljoenen Christenen allerlei roof uit Jezus' schaaftakoo door de filosofie voorkomen hebben.

Ze hebben niet steen roof belet, want velen hebben zich toch laten vervoeren; maar duizenden en tienduizenden die anders zouden zijn meêgeleefd, zijn dan toch door deze eene waarschuwing behouden gebleven.

Op giffeschjes teekent men ter waarschuwing in Duitse apotheken een *swaert doodskop*; en zulk een zwarten doodskop heeft Paulus met dat eene woord op de valsche filosofie gezet.

Niet natuurlijk om het wettig gebruik van goede filosofie af te keuren! Hoe zou hij dit gedaan hebben, hij, de man, die met Johannes, zijn medesapient, gedurig het wijsegeren stramen door zijn heilig bordsurzel laat heerschermen!

Zal ook de arts, omdat er de doodskop op staat, het gebruik van arropine, van rattenkruut, en zooveel meer buiten zijn medicaidiën sluiten?

Maar ook zoo doet de doodskop dan toch uitnemend dienste. Hij waarschuwt u, evenals hij gij, om altoos, om van meet af *overzichtig* te zijn. Hij roept u toe, zoo dikwijls er zich filosofie aanmeldt, scherp uit uw oogen te kijken, of ook *de verkeerde* achter uw deur staat. Zelis zij die geroepen zijn, om op het gebied der filosofie are te lezen, worden er door gewaarschuwd, om niet gedachteloos te werk te gaan, maar steeds gedacht te zijn op gevaar.

Wat verstaan men in des apostels dagen onder deze schadelijke filosofie?

Zie, onder de Joden zowel als onder de Heidenen liet in Jezus' dagen de overgeleverde altdaardien onbevredigd. Gemoeidelijk, min nasdenkende lieden mochten nog in de oude sleur loopen, de meer ontwikkelde personen vonden er niet meer in wat ze zochten. De broodkruisels staken hen.

En toen was bij deze soort Joden, zowel als bij die soort Heidenen de uitkomst geweest, dat ze eigenlijk van wat hun vaderen voor waar en heilig hielden, niets meer geloofden, en nu een soort *nieuw geloof* schiepen in allerlei filosofie.

In die filosofie maakten ze zich dan allerlei voorstellingen over het ontstaan der wereld, over de ziel, over de wereldorde, en over de toekomstige dingen, en voor dit nieuwe, dit moderne geloof ijverende, poogden ze dan telkens meêdieren van het oude geloof der vaderen af te trekken en voor die filosofie te winnen.

Paulus omschrijft daarom die filosofie nader als een hol, verdelend staal, naar de overleveringen der menschen, naar de eerste beginselen der wereld.

Zeker, de oude altdaardien kon zoomin te Rome, als te Jeruzalem meer bevredigen. Het oude was afgestorven. Alles riep om het nieuwe, maar dat nieuwe was dan ook in Christus verschenen.

En nu bestond het vreeslijk gevaar hierin, dat meerdere ernstige Christenen het oog voor den rijkdom Gods in Christus sloten, en toch weer niet die hulle, wereldsche filosofie met afdoelen.

En deswege zet Paulus het zoo scherp tegenover elkander: In Christus de volheid Gods lichamelijk, — en die filosofie hol, leeg, zonder wezenlijkheid.

En die apostolische waarschuwing moet ook onze eeuw nog met volen klank in de ooren klinken, want ook nu werd de toestand weer juist als in Paulus' dagen.

Er kwam weer zulk een booze filosofie tot macht. Weer kunt gij ze bij duizenden tellen, die nog wel gedoopt zijn, en in naam tot een kerk behooren, waar die zooged als ganschelijk met het geloof hunner vaderen gebroken hebben, en half landunkend, half meêdelijdend neersien op al wie bij de belijdenis der vaderen nog leeft.

Zij zijn daarboven verheven. Zij kloppen tot hogere waarheid op. En die duggenaande hogere waarheid, die men nu eens Evolutie, en dan eens Darwinisme, en dan weer Pantheïsme noemt, is niets dan een filosofie, die als veel geleerder, en veel meer den zondigen mensch toepredend, tegen de belijdenis van Christus' kerk wordt overgesteld.

De belijdenis van het Evangelie gaat dan weg, en deze innerlijk ledige, koude filosofie leunt er voor in plaats.

Christus, in wien de volheid Gods lichamelijk woont, wordt verworpen, en met zulk een filosofie dwepert men.

En ook nu is het weer of een Heidenesche filosofie, d. w. z. een filosofie die brutaalweg het schepel in steên van den Schepper verheerlijkt. Of wel het is een filosofie, die in de belijdenis der Christenen, gelijk toen in die der Joden, indringt, en door allerlei beïddeling de openbaring met de wereldwijsheid wil verzoemen.

En die filosofie zet haar boozen roef ook nu nog stelselmatig door. Ze loert op de schaaftakoo van Christus, en vooral de pas uitlopende jonge schapen roeft ze als het vaderog niet waakt, en de kerk haar wachtters slapen laat, van Jezus weg.

Niet de gansch weg, want die lammerken worden nog op de armen gedragen. En ook niet de volwassenden, want die zijn mans genoeg om zich te verweren. Maar wel de jonge mannen en de jongedochters tegen het naderen van de jaren hunner mondigheid.

Die zijn weetiger. Ze zijn nog veelzins overmoedig. Ze kennen het gevaar niet. En zoo is het slag op slag geschied, dat zulke jongeren van jaren, verlost door al zulke schoone redeering, eer ze het zelf voelden, hun oud geloof kwijt waren, en meê gingen juven over deze nieuwwetische filosofie.

Het Evangelie was zoo heel eenvoudig en goed voor een Zondagsschool. Maar zij moesten iets meer, iets hoogers hebben, en daarom wicpen ze het Evangelie weg, en grepen naar deze filosofie.

Daar lag natuurlijk schuld van de ouders in, want ze hebben op hun kinderen niet genoeg gelet, hen niet duchtig genoeg gewapend, hun den liefdegloed van het Evangelie niet genoeg doen voelen, hen niet verleidens laten omgaan, hen op bedenklijke scholen geplaatst, en zooveel meer.

De ouders hebben zelve niet genoeg gebedt voor den doodskop op de flesch, en daardoor hun kinderen niet genoeg wakker geschied.

Maar de uitkomst blijft één. Hun kind heeft onvoorzichtiglijk uit de flesch met den doodskop gedronken, en de ziel van hun kind is nu vergiftigd.

Wie de echte, de Goddelijke, de in Christus naam gedoopte filosofie mist, grijpt zoo bijna vanzelf naar de valsche.

Dit geldt niet van een ieder. Er zijn eenvoudige zielen, die nooit aan dieper doordenken toekomen. Ze rusten zonder verder naadenken in hun kinderlijk en onontwoude geloof.

Maar deze zeer eenvoudige zielen slinken steeds meer in aantal. Het denken neemt hand over hand toe. Het vragen, het weten willen, het nasdenken, en doordenken breidt zich steeds in breeder kring uit.

En zoodra dat nadenken, dat doordenken, tot er den bodem der dingen, machtig wordt, roert er zich vanzelf filosofie in. Wie na en doordenkt is vanzelf aan het filosofieeren. En als ge dan er niet aan gewend zijt, om het goed te doen; als ge verzuimt u in gezond en zo filosofisch te ontwikkelen; zijt ge, o, een zoo gemakkelijke prooi voor de ijdele, valsche filosofie, naar de overlevering der menschen, en naar de eerste beginselen deser wereld.

Het is dan ook niet te zeggen, wat kwaad men onder Christenen gebrouwen heeft, doordien men zelf de goede filosofie heeft verwaarloosd, en alzoo het jonge volk gansch ongewapend den strijd des levens heeft ingezonden.

Het was als het uitenden van mannen met niets dan hooivorken gewapend tegen een vijand met maxim-kanon en repeteregeweer.

Gelijk ge bedorven licht uit uw woonvertrek alleen door het binnenlaten van frische zuivere lucht uit kunt drijven, zoo ook bant ge de ijdele, de valsche, de zieldoerende filosofie niet, dan door zelf anders, en beter, maar minstens even diep door te denken, en dit zoo stelselmatig en samenhangend te doen, dat ge zelf gewapend zijt met wat reeds Calvin noemde *Christelijke filosofie*; of wilt ge met een wijlsbegerte, die alles daaruit haalt en daaruit verklaart, dat in Christus de volheid Gods woont lichamelijk.

De apostel spreekt van roef door die valsche filosofie, en dit krasse woord roef zult ge in niets verzwakken.

Wie roeft ontsteelt wat eens anderen is, en ontsteelt het rauwelings, brutaalweg.

En dat is het wat ook onder ons geschiedt. Verreweg de meesten, die deze holle filosofie naloopen, zijn gedoopt, en dragen in dat doopsel nog het teeken op hun voorhoofd, dat ze van Christus zijn, en dat ze aan Christus' kerk zijn ontstolen.

En ook, men heeft ze den Christus ontolten, niet in den zachten weg, door slimheden, maar zoo *ruw mogelijk*, door op het Evangelie te smalen, door het kruis te hoonen, door het bloed der verzoening te verdoeren.

En nu ziet men ze achter die ijdele filosofie, als verlaarden in hun geest aanloopen, kinderen van Christenouders, geboren in het Verbond, met een doopsel dat hun nog op het voorhoofd brandt, en er zijn vaderen en moeders, die er schuld aan hebben, die dien roof hebben toegelaten, die dien roof gemakkelijke hebben gemaakt, en die er toch niet over weenen in de ziel, dat hun kind als buit is weggehaald.

Dat komt omdat het kind dan zegt: »Vader, daar heeft u geen verstand van. Moeder, ik heb u zoo lief, maar die hope dingen gaan uw begrip te boven!» En omdat vader en moeder dan, meer in hun wijns kind dan in de wijsheid die in Christus is geloovende, in plaats van er tegen in te worstelen, door die inbeelding van hun kind zijn misleid.

Nota Bene.

Het Register op E Foto is deser dagen afgezonderd, of wordt afgezonderd aan alle intekenaars die den bepaalden prijs van 70.75 per exemplaar ten volle aan het Bureau van de *Heraut* voldaan hebben.

Zij, die of nog niet betaalden, of niet den vollen prijs, worden hiermede aangemaand, ten spoedigste te betalen of bij te betalen, opdat ook aan hen de bestelde exemplaren franco kunnen toegezonden worden.

De belijdenis van het Evangelie gaat dan weg, en deze innerlijk ledige, koude filosofie leunt er voor in plaats.

Amsterdam, 3 Dec. 1897.

Zielkunde.

De hoogleeraar Bavincq heeft, wat we zeer op prijs stellen, tijd kunnen vinden, om nu reeds een eerste proeve in het licht te zenden van wat bij voortgezette studie zal kunnen leiden tot een Gereformeerde Psychologie.

De titel van dit in klein octavo-formaat verschenen boekje is: *Beginnels der Psychologie*. Het zag het licht bij J. H. Bos te Kampen. De lage prijs brengt het onder ieders bereik, en van harte hopen we dan ook, dat het algemeen en door de Dienaren des Woords én door de Onderwijzers aan de scholen met den Bijbel als vaste legger zal gekocht worden.

Er begon toch gaandeweg op het gebied der zielkunde onder ons een Babylonische spraakverruking te heerschen, waarvoor ook de *Heraut* herhaaldelijk klachten uitte, en die van veel bedenkelijk natuur was, dan de meesten inzagen of toegaven.

Met name onze Onderwijzers liepen gevaar op dat terrein te struikelen. Zij kwamen door hun examenstudie vanzelf met de Psychologie in aanraking. Paedagogiek is zonder zielkundigen grondslag ondenkbaar. Ook later bij het onderwijs, en bij het opstellen van literatuur voor het onderwijs, zag en zich gedurig gedrongen, om in allerlei zielkundige questien voor zichzelf een keuze te doen. En dit nu had ten gevolge, dat ze bij ontstentenis van een degelijk werk over deze stothe onzerzijds, zich of met werken uit vroeger eeuw behielden, en daardoor de aansluiting aan het bewustzijn van onze eeuw misten, of wel, meer dan onirbaar was, ingang bij hun onderwijs en bij hun studien schonken aan zielkundige beschouwingen, die buiten den Gereformeerden kring, hetzij op wijserig terrein, hetzij in de school der Vermittelingstheologie gangbaar waren.

Geloofsinstinct heeft de besten hunner daarbij meest in het goede spoor gehouden, maar toch de kener zag het gevaar; en vandaar dat er reeds zoo herhaaldelijk van allerlei zijden op een psychologische studie van onzen kant is aangedrongen.

In plaats van zijn Dogmatiek, waar ze aan den mensch was toegekomen, met een eenigszins uitgewerkte psychologie te belasten, heeft Prof. Bavincq nu den geloofden inval heeft, zijn desbetreffende beschouwingen afzonderlijk uit te geven, en te hullen in een vorm, die zij studie onder het bereik van velen bracht. En al gaf hij nu nog slechts *beginnels*, en al trok hij meer lijnen, dan dat hij elk punt uitwerkte, en al het bewijs voor leverde, toch zal ons Gereformeerde publiek hem ook voor deze voorloopige uitgave reeds hartelijk dankbaar zijn.

Kort en bondig zijn de voornaamste problemen, die hier in aamerking komen, in dit boekje op heldere wijze uiteengezet, en al zijn er hier en daar stillaps gezet, over wier nadere richting allicht nader beleid niet overtollig zou wezen, in hoofdzaak mag toch gezegd, dat deze gids ons veilig leidt, en bijna op alle hoofdpunten het juiste spoor hield.

En dit laatste is hoofdzakelijk. Of, om een enkel voorbeeld te noemen, het psychische leven naar de zijde van het dierlijk leven scherp genoeg begrensd, en of het houdbaar is, de plasticiteit derjovormlraacht van de graankorrel onder het zieleleven op te nemen, is een vraag waartoe een vraagteeken plaats. Maar hoe goed het ook kan zijn, dit nader en dieper in te denken, het is van geen invloed op de voorstelling die Prof. Bavincq van de menschelijke ziel geeft, en het is toch die menschelijke ziel, die hij bij zijn uiteenzetting op het oog heeft, en te haren opzichte zij zijn conclusien in overeenstemming met de beginselen onzer belijdenis, scherp gehandhaafd tegenover de dolingen onder eeuw, en bijna op elk punt met ons meer ontwikkeld bewustzijn in zulk een rapport gebracht, dat ongedwongen, principieele eenstemmigheid over deze problemen geconstateerd mag worden.

Ge dit mag met name ook gezegd van het *geweten*, want wel heeft het een ogenblik den schijn, alsof het geweten toch weer het *zedelijk sensorium* zou worden, maar voor zoover dit het geval is, ligt het verschil alleen in het engere of bredere begrip, dat het woord *geweten* kan uitdrukken; en ten slotte komt toch ook Prof. Bavincq tot de conclusie, dat de daad, de *actus conscientiae*, pas uitkomt bij breuke in het zedelijk zelfbewustzijn, d. i. *bij zonde*.

De uitdrukking »zedelijk leven», die nog hier en daar voorkomt, beduidt blijkbaar naar de bedoeling van den schrijver, dat ons menscheijk zieleleven, onder meer, óók reageert onder de tegenstelling van *goed en kwaad*, en om dit te kunnen doen, daarvoor ethische gevoeligheid moet hebben. En zoo opgevat is deze stelling alleszins onbetwistbaar.

Zoo nu komt er meer in dit boekje voor, dat allicht nog eenige wijziging in vorm van uitdrukking of in toegewogen proportie zal kunnen ondergaan. Doch juist dit hangt samen met het karakter van dit geschrift. Het geeft de grondlijnen, en nog niet de uitwerking. *Beginnels*, nog niet de toelichtende uiteenzetting.

En daarom is het ons oorzak van innigen dank, dat ook op dit gebied, zoo vol voerzags en klemmen, de hoogleeraar Bavincq tot een voorstelling en tot conclusien gekomen is, die ons zoo alleszins toespreken, en tot eenparige ontwikkeling in de toekomst leiden kunnen.

Prof. Bavincq stuit door dit geschrift de heerschappij van allerlei valsche begrippen en voorstellingen, die onder ons aan het binnendringen waren. Hij sluit met deze studie weer aan aan de studie onzer vaderen. En hij trekt tevens de lijnen dier studie door tot in ons modern bewustzijn.

Voor al het stuk van de leer der *vermogens* is dit goud waard. Hij handhaaft niet alleen die *vermogens*, maar ook haar *tweelheid*, en daargelaten nu of het geraden is, den naam *wilsvormen* met dien van *begeervermogen* te verwisselen, ligt in deze beslissing de vastheid zijner psychologie.

In Amerika.

Prof. Dr. Benjamin B. Warfield, die ook hier te lande zoo gunstig bekende kampioen voor het Calvinisme in Amerika, hoogleeraar te Princeton in New Jersey, zond een herdruk in het licht van vroegere studien, die hij thans saam uitgaf, de eerste als *Overzicht van den strijd tuschen Augustinus en Pelagius*, en de tweede als *De ontwikkeling van de leer der zaligheid van vroeg stervende kinderen*.

Reeds op zich zelf is het verblijvend te achten, dat soortgelijke onderwerpen ook in Amerika nog de aandacht mogen trekken, en dat gevierde hoogleeraar er hun irachten aan wijden. Maar het genot er van wordt nog verhoogd, waar zulke studien u worden voorgelegd in zoo bondigen, en toch zoo streng wetenschappelijke vorm, als het privilege van dezen schrijver schijnt te zijn.

Of de tweede studie niet iets verder gaat, dan de Heilige Schrift ons recht geeft te gaan, laten we voorshands onbesoordeld. Over het lot van kinderkerken die *beoüdeeld* Genadeverbond sterven, meldt de Heilige Schrift ons *niets*, en slechts zooveel moet toegegeven, dat de Heilige Schrift zich niet verzet tegen de voorstelling, dat de genade Gods vrijmachtig is, om ten eeuwigen leven te redden, zonder dat eenig instrument van 's mensche zijde tuschen beide treedt.

Doch dit punt nu daargelaten, is schoon zijn smijde uitteenzetting, hoe alleen de Gereformeerde Belijdenis, tegelijk vierderlei waarheid kan omhellen: 1°, dat alle mensch in zonde ontvangen en geboren is; 2°, dat niemant zalig wordt buiten Christus; 3°, dat de zaliging van de zonde door Christus niet altoos aan uitwendige genademiddelen hangt; en 4°, dat dienegevolge aan de zaligheid van wie in vroege jeugd wegsterft, mag worden geloofd.

Aan de zaligheid der kinderkerken kan niet gelooven, wie of de tuschenkomst van den Doop noodzakelijk acht (Roomschen en Lutherischen), noch ook wie de zaligheid geheel of ten deele uit den vrien wil afleidt (Pelagianen, Arminianen, Wesleyanen), tenzij dan door te spreken van de *innocentia infantum*, d. i. door de wezenlijke erfsculd en erfzonde alleen bij hen aan te nemen, die, zelf volwassen zijnde, ze tot de hunne maken.

We danken Prof. Warfield zeer voor deze bijdrage, en als teeken van Calvinistisch leven in Amerika's kerken en universitaire verheugt ze ons.

Kerkelijk debat.

Ook de toestand der Indische kerk kwam in debat bij *Eeredienst*. De heer Donner liet er zich in dezer voege over uit:

Mijnheer de Voorzitter! Ik meende bij deze afdeeling ditmaal het woord niet te voeren, na het glasheldere en overtuigende pleidooi, dat door den geachten afgevaardigde uit Sliedrecht gehouden is, Dinsdag en Donderdag jl., voor de godsdienstvrijheid der Protestanten in Indie.

Met hetgeen door den geachten afgevaardigde zoo welsprekend in die redevoeringen gezegd is, stem ik geheel in.

Maar de laatste woorden van den Minister, Donderdag in antwoord op de repliek van den heer Kuiper, hebben mij uitgelokt en tegelijk aangemoedigd om bij deze afdeeling toch een enkel woord te spreken over de kerkelijke aangelegenheden in Indie, meer bepaaldelijk over de noodzakelijkheid van godsdienstvrijheid voor alle Protestanten in Indie.

Het antwoord van den Minister was zoodanig als wij, geloof ik, van de Regeeringstafel nooit te voren uit den mond van een Minister van Koloniën gehoord hebben.

Immers de Minister verklaarde: »omtrent de art. 122 en 123 van het Regeeringsreglement, dat ik mededeelen dat de zaken die urgent zijn, dadelijk zullen worden overwogen, terwijl de minder urgente zaken eveneens te gelegener tijd zullen worden nagegaan.»

Die mededeeling, ik zou haar eene toezegging willen noemen, die toezegging des Ministers, dat de urgente zaken in betrekking tot de art. 122 en 123 dadelijk zullen worden overwogen, verheugt mij in velen; wij zijn er den Minister recht dankbaar voor.

Ik reken tot de allerurgentste zaken van de art. 122 en 123 in de allerede plaats de vrijheid van godsdienst voor alle Protestanten in Indie, dat aan alle Protestanten in Indie, zonder onderscheid, het recht wordt toegekend, om, of als Gereformeerde of als Lutherische of als Doopsgezinde gemeente bij de Regeering bekend te zijn en als zoodanig rechtspersoonlijkheid hebben, en niet als eene vereeniging, maar als kerk of kerkgenootschap.

Ik verwacht evenwel, dat bij de overweging van deze zoo urgente zaak bezwaren zullen optijnen en bij de Regeering hier en bij de Regeering in Indie. Men zal zeggen: wanneer wij overgaan om aan alle Protestanten godsdienstvrijheid te verzekeren, zoodat men zich als kerkgenootschap kan constitueren, dan komen wij niet alleen in strijd met art. 122 van het Regeeringsreglement, maar ook met het Koninklijk besluit van 11 December 1835 (*Staatsblad* no. 88.)

Men zal zeggen: wanneer wij die godsdienstvrijheid geven, dan zal daardoor het bestaan van de Indische Protestantsche kerk bedreigd worden. Men zal verder gaan en zeggen: in welke moeilijkheden wordt dan niet de Regeering gewikkeld, wanneer in Indie meerdere Protestantsche gemeenten van verschillende gezindheid ontstaan. Hoedanig zal dan de verhouding zijn van die gezindheden tot de Regeering en wederkerig van de Regeering tot die gezindheden. Hoe zal de Regeering daarmede in correspondentie treden, en wat men verder daartegen zal kunnen inbrengen.

Het komt mij echter voor, dat de wijziging of de opheffing van art. 122 in geen geval de tegenwoordige Indische Protestantsche kerk in

gevaar zou brengen wat betreft haar bestaan of hetgeen zij van den Staat geniet. Immers die Protestantsche kerk als zoodanig behoef niet te vreesen, want naar mijn oordeel is, in het belang van de godsdienstvrijheid van alle Protestantsche gezindheden in Indie, de wijziging of de opheffing van art. 122 niet noodzakelijk.

Wel zou ik het wenscheijk achten, en ik heb die wenscheijkheid aan deze plaats meermalen uitgesproken, maar ik acht het alleen wenscheijk voor die kerk zelve, evenals voor de Regeering, — dat dit artikel, dat toch niet uitvoerbaar is, worde gewijzigd of opgeheven.

Maar over die wenscheijkheid spreek ik thans niet. Ik spreek alleen over art. 122 in betrekking tot de godsdienstvrijheid voor alle Protestanten, en ter wille hiervan is het niet noodzakelijk dat art. 122 gewijzigd of opgeheven wordt.

Ik zeide zoodoen, dat er tar wijge van de godsdienstvrijheid voor alle Protestanten in Indie geen noodzaak bestaat om art. 122 te wijzigen of op te heffen, en wel, omdat, gelijk de geschiedenis van dit artikel ons leert — en seer duidelijk is — dat het niet in den weg staat aan het constitueren en bestaan van andere kerken of kerkgenootschappen behalve het Indisch Protestantsch kerkgenootschap.

Ik neem de vrijheid om hier in herinnering te brengen wat door mij ten bewijze geveerd is in de vergadering van 29 November 1888 gevoerd is; ik zeide toen: »Op de vraag van den heer Mackay, in de zitting van 8 Augustus 1854, of in Indie alle mogelijke kerkgenootschappen zouden erkend worden — bijv., wanneer sich daar eens Lutherische kerk vestigde, die van de Protestantische Evangelische kerk geen deel wilde uitmaken of eene Hervormde gezindte — antwoordde de Minister Pahud: »Daaromtrek kan, dunkt mij, geen twijfel bestaan; dit volgt uit de bepaling in dit VIIIe hoofdstuk opgenomen. Andere gemeenten en dus ook die, welke door den geachten spreker zijn genoemd, zullen in Nederlandsch-Indie evenveel als in Nederland worden erkend.»

Die uitspraak van den toenmaligen Minister, die geene tegenspraak vond aan de Regeeringstafel, noch bij de leden der Kamer, is zeker wel een stoude bewijs dat art. 122 niet in den weg staat aan de Regeering hier en ook niet aan de Indische Regeering, om aan andere gezindheden dan de Indische Protestantsche kerk, het recht van bestaan, niet als vereeniging, maar als kerk te verlenen. En de Indische Protestantsche kerk heeft niet te vreesen dat haar door de erkenning van andere kerken of kerkgenootschappen schade zal worden toegebracht.

Anders is het gesteld, Mijneheer de Minister, met het Koninklijk besluit van 1835, zoodeven door mij genoemd.

Het eerste artikel daarvan luidt: »De Protestanten in Nederland zullen voortaan maar één kerkgenootschap vormen»; vandaar dat dit artikel met zijn ahangh noodzakelijk zal moeten worden ingetrokken, zal de Regeering het goed recht van al de Protestanten in Indie om zich als kerken te constitueren, kunnen eerbiedigen.

Of er nu zulk een groot bezwaar tegen de intrekking van dit besluit bestaat, en de Regeering in moeilijkheden zoo gewikkeld worden, waarmede zij met meerdere kerken of kerkgenootschappen te doen zou krijgen, kan ik niet inzien.

Wat om de Regeering niet in correspondentie treden met hetzij de synodale commissien van die kerkgenootschappen, of hetzij met de deputaten van de verschillende Gereformeerde gemeenten in Indie? Die weg is zoo moeijelijk niet, en zal ook in betrekking tot art. 123 de juiste weg zijn om, waar dit noodig is, met die commissien of deputaten in overleg te treden over de geschikste plaatsen voor de zendingen.

Het zou den welstand der kerken in Indie bevorderen en hare zending in den meest geordende weg bevorderen.

Ik heb gemeend deze weinige woorden te moeten spreken om mijne erkentelijkheid aan den Minister te betuigen, en ook om enkele opmerkingen te maken in betrekking tot de uitvoering en de bezwaren, die er tegen zouden kunnen aangevoerd worden.

Niet dat de Minister, of de regeering in Indie, aan deze aanwijzingen of opmerkingen behoefte hebben, maar ik mag verachten, dat het der Regeering en dezen Minister niet onverschillig zal zijn om te weten welke gevoelens onzerzijds daaromtrek bestaan.

Ik eindig dan ook met de wensche, dat deze Regeering en de tegenwoordige Regeering in Indie de eere zal hebben om de onderdanen van Nederland in Indie, die vrijheid te geven waarop zij naar recht aanspraak hebben en waardoor alleen hunne zaak goed bevorderd wordt.

Wanneer deze Regeering en deze Minister daartoe medewerken, dan sal dit bij vernieuwing een getuigenis zijn, dat Nederland nog altijd het land is waar godsdienstvrijheid en gewetensvrijheid op hoogen prijs wordt gesteld.

Doch daar kwamen de heeren Roessingh en Dr. De Visser tegen in verzet.

De heer Roessingh zei in hoofdzaak:

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen bij de algemeene beraadslaging door den geachten uit Sliedrecht, bij wien de heer Donner zich thans aansloot, over de organisatie van het Protestantsch kerkgenootschap in het midden is gebracht, neem ik de vrijheid een oogenblik het woord te nemen.

Ik zou mij kunnen verheeren aan hetgeen vroeger, onder andere ook bij de behandeling van de begrooing voor 1895, over dat onderwerp hier door mij is in het midden gebracht, en zou dan natuurlijk, na dat gedaan te hebben, kunnen wijgen, maar de oppositie tegen art. 122 van het Indisch Regeeringsreglement, zoodals die vroeger hier geveerd is, heeft eene geheel andere houding aangenomen; en ik acht het noodig daarop het eerst te wijzen.

Wanneer wij ons herinneren hoe de geachte afgevaardigde uit Katwijk telken jare aandrang op intrekking van dat art. 122, terwijl hij nu het behoud van dat artikel verdedigt, dan is er mijns herzens eene wijziging gekomen in diens opinie. Terwijl vroeger van die zijde dikwerf gewazen is op de vermeende willekeur van het Protestantsch kerkbestuur in Nederlandsch-Indie, en op de onmogelijkheid voor de Regeering om met dat bestuur tot wederzijdsche goeivinden te geraken omtrent gewenschte verbeteringen in de regeling van het kerkgenootschap, zoodals art. 122 eischt, zoo was de dringende vordering telken, dat artikel vallen. Die tegenstand was dan, ik wees er vroeger op, moeijelijk te verdedigen en vol te houden. Immers, men was steeds bezig met onderlinge overeenstemming, al glog dit niet altijd even grmakkelijk. En ten bewijze dat zulk een wederzijdsch goeivinden wel gevonden kan worden en thans getroffen is omtrent enkele punten, verwijs ik dien geachten afgevaardigde naar het Koloniaal Verslag van dit jaar, bladz. 147, en op het Algemeen Verslag der Protestantsche Kerk in Neder-

landsch-Indie e wijzigingen van landsch-Indie e stemming gekou.

Nadat die te daarmede same verloor, komt n Nu kan, zoo he Donner, naar zij bestaan, en is heer Kuiper, z sluit. Deze to zijne redevoerin hij duidelijk te regeling van het in Indie ernstig vrijheid der P: »De Minister l het oordeel ge »Omdat de Re: op de goddiets opmerken dat h te dwaarelen, v hour, dat een o art. 122, terwijl het voortdurend bepleit. In de in de redevoer iets van bemer velt over dat a dit slechts door ter toegedicht i Minister erkent, wil maken op den heer Kuypere Ergo veroordeel is het al zeer o godsdienstvrijhei landsch-Indie b.

Wanneer toch geeringsreglemen werd aangetroff van belijdenis v de godsdienstvri zeer onwaarschi kan geweest zijn.

En oordeel, tantsch kerkgem belemmert moet die gewogen mo spreekt of steu eens in dit ge.

In Nederland recht, voor de l vrijheid. Onder aan den strijd, gewetensvrijheid ons de historie kerk later in heid voor meet onmogelijk heef kregen is, zijn e vreesen wij te zullen verliese.

Wij men echte sche Kerk in In nert, dan moet i wat men in der dienstvrijheid verijk